

ІНТЕРДИСКУРСИВНІСТЬ І ГЛИБИНИ ФІКЦІОНАЛЬНОСТІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ: ЛІНГВОНАРАТИВНІ АСПЕКТИ

У статті з використанням понять лінгвістичної наратології розглядаються проблеми глибини фікціональності художніх текстів як одного зі специфічних виявів інтертекстуальності й інтердискурсивності. Предметом дослідження став фрагмент паратекстового походження — рецензія-передмова до збірки оповідань польського письменника-фантаста Станіслава Лема «*Doskonała próżnia*» («Абсолютна порожнеча»). Ці оповідання, своєю чергою, є рецензіями на неіснуючі книжки та виступи неіснуючих нобелівських лауреатів, оприлюднені неіснуючими видавництвами. Постулюється наявність шести рівнів фікціональності аналізованого паратексту стосовно його передтекстів.

Ключові слова: текст, паратекст, передтекст, інтертекстуальність, інтердискурсивність, текстова фікціональність, глибина фікціональності тексту.

У межах низки теорій породження і сприйняття текстових структур однією з найактуальніших проблем визнається проблема інтертекстуальності. В річищі функціонального й комунікативно-прагматичного напрямів сучасної лінгвістики ця проблема розуміється як спосіб утілення «слідів інших текстів»¹, тобто можливість актуалізації в формальному й змістовому просторах конкретного тексту формальних і змістових аспектів іншого тексту (або інших текстів) з метою втілення авторського задуму². Зрозуміло, що дослідники цього явища мають на увазі реально існуючий передтекст (або передтексти). Лінгвістичні дослідження інтертекстуальності дозволили виявити і класифікувати значну кількість мовних (семантичних, синтаксичних, прагматичних) і позамовних (насамперед когнітивних) чинників — сигналів формальних і смислових зв'язків аналізованого тексту з іншими текстами³, що, своєю чергою, уможливило оперування ширшим поняттям інтердискурсивності⁴. Однак у практиці художнього текстотворення наявні випадки використання автором прийому відсилання змісту створеного тексту до неіснуючого передтексту або навіть низки неіснуючих передтекстів. Дослідники

¹ Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. — Полтава, 2006. — С. 191; Фатеева Н. А. Типология интертекстуальных элементов и связей в художественной речи // Известия РАН. Сер. лит. и яз. — 1998. — № 5. Т. 57. — С. 25–39.

² Чернявская В. Е. Лингвистика текста : Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность. — М., 2009. — С. 179.

³ Див., напр.: Фатеева Н. А. Зазнач. праця. — С. 26–27.

⁴ Див. докладніше про це поняття, наприклад, у кн.: Чернявская В. Е. Зазнач. праця. — С. 189.

мовленнєво-жанровими аспектами породження й сприйняття (жанр власне тексту, типи і жанри його паратекстів тощо). Ці проблеми задаються також глибинами інтердискурсивності, змістової фікціональності стосовно існуючого світу або ж текстових світів, що йому передують (фікціональна інтердискурсивність), глибинами фікційності об'єктів зображення і т. ін. При цьому рівні вияву (інтерпретації) глибин фікціональності тексту (фікціональної інтертекстуальності) залежать від семантичного втілення засобами мовного коду дійсного характеру (функційний аспект) лише на першому (іноді на першому й другому) рівнях; виявлення наступних рівнів відбувається з оперттям на когнітивну діяльність, міру глибини «вертикального контексту» реципієнта (читача, дослідника), його жанрову компетенцію, тобто переважно на чинники, які визначаються як когнітивно-прагматичні (у широкому розумінні терміна), передусім чинники текстової компетенції, модусу й модальності сприйняття. При цьому необхідно пам'ятати, що «екстралінгвальні знання, які <...> виявляються суттєвими для розуміння задуму автора, <...> не те саме, що знання мови»²⁶. У цілому ж проблеми лінгвістичних «вимірів» фікціональних оповідей (наративів) — перспективна сфера досліджень, у межах якої можуть бути виявлені семантичні й прагматичні категорії формування і сприйняття будь-яких типів текстів, зокрема, звичайно, художньо-белетристичних — фікціональних за своєю природою.

(Львів)

F. S. BATSEVYCH

INTERDISCURSIVITY AND ARTISTIC TEXT FICTIONALITY DEPTH LEVELS: LINGUO-NARRATIVE ASPECTS

Using the notions of linguistic narratology, the article presents the view on the problems of the belles-lettres texts fictionality depths as one of specific ways of expressing intertextuality and interdiscursiveness. The object of the research is the extract of paratextual nature — a preface review of the Polish science fiction writer S. Lem's short story collection «Absolute emptiness». These short stories, in their turn, are the reviews of non-existent books and of non-existent Nobel laureates' speeches published by fictive publishing houses. The article states the evidence of six levels of the analyzed paratext fictionality with regard to its prior texts.

Keywords: text, paratext, prior text, intertextuality, interdiscursiveness, textual fictionality, depth of textual fictionality.

---

²⁶ Падучева Е. В. Зазнач. праця. — С. 219.